

УДК 316.6

В. В. Остапенко

кандидат технічних наук, доцент

Р. Г. Бобровникова

кандидат економічних наук, доцент
Запорізький національний технічний університет

ЕФЕКТИВНІСТЬ І РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ РОБОТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМ КАПІТАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАПОРІЗЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розглянуто ефективність і результативність роботи з інтелектуальним капіталом на підприємствах Запорізького регіону та завдання, які стоять перед регіоном і державою в цій галузі. Надано рекомендації щодо використання інтелектуального капіталу як інструменту досягнення фінансових цілей та переходу економіки на інноваційний режим розвитку. Запропоновано регіональний механізм структурного впливу, здатного в короткий період (до одного місяця) зумовити з високим ступенем імовірності локальні інноваційні процеси на підприємствах Запорізького регіону.

Ключові слова: економічний уклад, інноваційна продукція, інноваційна культура суспільства, доброзичливий стратегічний інвестор, інтелектуальний капітал, інвестиція, повний фінансовий план, кон'юнктурно-економічні дослідження та об'єкти інтелектуальної власності.

I. Вступ

Людська свідомість стала потужною продуктивною силою, а економічний прогрес сучасної цивілізації більшою мірою залежить від впровадження нових технологій, що дають змогу вирішувати як соціально-економічні, так і інші проблеми суспільства.

Рівень використовуваних в економіці регіону технологій характеризується технологічним укладом, що є сукупністю базових технологій і галузей, домінуючої енергії та критеріїв організації виробництва. Досить специфічним і новим є критерій інтелектуального капіталу, чітко сформульований в кінці ХХ ст.

Значущості ідей інтелектуальної складової виробництва присвятили свої праці Г. Альтшуллер [1], Е. Брукінг [2], Х. Кауфман [10], Е. Старобінський [19], Т. Стюарт [20] та ін.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути проблеми та результати роботи з інтелектуальним капіталом на підприємствах Запорізького регіону, надати рекомендації для поліпшення використання інтелектуального капіталу, позначити умови гармонізації управління з реаліями отримання прибутку на інноваціях, ефективної та результативної роботи цієї сфери економічного життя суспільства.

III. Результати

Технологічна структура економіки Запорізького регіону.

На думку дослідників останніх років, від економіки “залізного віку” ми переходимо до

економіки століття інформації. Технологічна структура економіки – основа для вироблення напрямів її реформування [12]: вчені виділяють третій, четвертий, п'ятий і шостий укладу, які певною мірою впливають на економіку регіонів. До третього укладу зараховують видобувну промисловість, металургію, виробництво електроенергії, газу та води. У Запорізькій області знаходиться найбільша в Європі АЕС, а також Запорізька ГЕС і комплекс вітряних електростанцій, великі металургійні заводи. До четвертого – харчову, легку, целюлозно-паперову, хімічну, нафтохімічну промисловість (без виробництва електричного та електронного устаткування). До п'ятого – виробництво комп'ютерів і програмного забезпечення, електрообладнання, роботобудування, біотехнології, космічну техніку, електронну та оптичну продукцію. Шостий уклад включає нанотехнології, клітинні та генно-інженерні технології (розробки проводять у запорізьких університетах).

Чим вище уклад, тим більша зазвичай інтелектуальна компонента та рентабельність виробництва, оскільки широкі можливості виробляти кожен, а справжню рентабельність дає інноваційна продукція з високою інтелектуальною складовою. У промисловості та науці Запорізької області представлені всі укладу, але основним кількісно залишається третій уклад. Тому особливо цікаво готувати передумови до структурних переходів на більш високі укладу, засновані на інноваціях.

Інноваційний режим розвитку економіки Запорізького регіону.

Інновації визначено відомими економістами та фахівцями в галузі управління К. Говардом, Е. Коротковим [3], М. Портером [16] як основний фактор конкурентної переваги сучасної економіки. На рівні вищих ешелонів центральної державної влади України, на рівні регіонів (зокрема Запорізького), а також наукового світу, задекларована в останні десять років необхідність переходу економіки від експлуатаційного режиму до інноваційного [4; 5; 6; 7; 8; 9, 14]. Верховною Радою України розвиток інноваційної культури суспільства визначено як стратегічно пріоритетний напрям інноваційної діяльності в Україні.

Дослідження активності інноваційного процесу, факторів, які чинять позитивний і негативний вплив на механізм розвитку економіки, та оцінка потенціалу інноваційних можливостей Запорізького регіону як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі, становлять основний інтерес. Проаналізовано статистичні дані, думки експертів, здійснено економічне оцінювання різних сценаріїв впливу на інноваційні чинники, які були також виділені під час цієї роботи. У результаті сформовано методичку, яку, враховуючи ситуацію, яка склалася в регіоні, можна покласти в основу початкового етапу інтенсифікації процесу інноваційного розвитку регіональної економіки.

З основних чотирьох факторів індустріального інноваційного процесу – основних фондів, оборотних коштів, кадрів і інтелектуального капіталу – за оцінкою експертів, перші три знаходяться в задовільному стані, а ключем є саме інтелектуальний капітал [14]. Мало хто звертає увагу, що Японія після розгрому в Другій світовій війні впроваджувала в діяльність промислових підприємств три принципи: 1) практику довічного найму; 2) спільні консультації з керівництвом компаній; 3) розподіл ефекту між усіма учасниками. Реалізація цих принципів через Японський центр продуктивності [17] – неурядову організацію, створену в 1955 р., вивела Японію на провідне місце у світовому виробництві. На сьогодні очевидно – це було впливом на інтелектуальний капітал, механізм роботи якого був розібраний і описаний в економічній літературі тільки через сорок років [2; 20]. Упор зробили не на інвестиції у придбання основного капіталу або на дешеву робочу силу, а на те, що дає їм життя. І дійсно – після впливу на інтелектуальний капітал – японська робоча сила стала однією з найдорожчих у світі, а рівень життя в Японії давно обігнав рівень життя у

Великобританії, яка ще сто років тому перевершувала за рівнем життя Японію.

Переешкоди на шляху інноваційного розвитку економіки та пропозиції щодо їх подолання.

Маючи приблизно однакові стартові позиції з Польщею, Україна показала на сьогодні істотне відставання від останньої в економічному розвитку. І головна причина не в тому, що в країну не йдуть інвестиції. Необхідно визнати, що це лише наслідок. Розглядаючи повні фінансові плани на довготривалу перспективу [11], доброзичливий стратегічний інвестор вкаже на недоцільність інвестицій у систему, в якій блокується рух інтелектуального капіталу. Економічно не має значення, свідомо, несвідомо чи за зовнішнім примусом відбувається таке блокування. Це вже справа народу й керуючим їм політиків, або, можливо, соціологів і фахівців у галузі психології. Можна помітити, що є спільні риси в НЕРПі та прориві сучасного Китаю, відродженні Японії та Південної Кореї, Культурної революції та Великої депресії, Перебудові й сучасному “Українському прориві” тощо. На жаль, люди можуть просто не усвідомлювати реальності, перебуваючи в ілюзії розуміння.

В Україні основний показник інноваційної діяльності – винахідницька й раціоналізаторська діяльність – на сьогодні погіршилася порівняно з 1990 р. у 15 разів (за даними державної статистичної звітності Ф-4НТ). Міністр освіти і науки України С. Квіт навів дані про те, що за останні 10 років з України “пішло” понад 20% винаходів [18]. При тому, що Україна за творчим потенціалом входить до 10 провідних країн світу – у країні 7 000 000 інженерів і техніків, за рівнем ВВП на душу населення країна займає дуже далеко від початку місце. Запорізький регіон випускає авіадвигуни, трансформатори, автомобілі, сталь, алюміній, титан, проектується системи управління для космічних супутників. У регіоні є традиції та напрацювання, але прориву немає.

Підставою для прориву “знизу” може стати реальний рух звиклої думати й працювати частини суспільства – “людського інтелектуального капіталу”, яка власне і створює своєю працею інновації – від фундаментальних наукових відкриттів і винаходів до прикладних організаційних і раціоналізаторських пропозицій з локальною новизною. Проаналізувавши стан справ з роботою промисловості, сільського господарства, непромислової сфери та активністю руху людей в інноваційному процесі Запорізького регіону, стає зрозуміло, що з трьох елементів, що становлять механізм інтелектуального капіталу – людського, структурного та

споживчого – найгірше становище зі структурним капіталом. Структурний інтелектуальний капітал не позитивний, хоча деякі його підструктури працюють добре, а загалом – негативний. Відповідно, від проблем зі структурним капіталом вже суттєво постраждали споживчий та людський капітал. І скільки не закликати споживачів купувати вітчизняні товари – це все одно більшою мірою виявиться просто маніпуляцією споживчим інтелектуальним капіталом, адже це були дійсно гарні товари – треба бути чесними з людьми, а не просто підтримати “своїх” та обдурити людей.

Не торкаючись очевидних великих проблем у структурному капіталі на державному рівні, пропонується механізм структурного впливу, здатний у короткий період (до одного місяця) зумовити з високим ступенем імовірності локальні інноваційні прориви на підприємствах Запорізького регіону.

Механізм заснований на: авторському “Положенні про організаційні пропозиції” [13]; навчальному курсі, що включає лекції, практичні та семінарські заняття, ділові ігри; спеціальному підході до виконання випускних робіт, їх захисту та подальшому впровадженні; деяких “ноу-хау”.

Комплексне використання “ноу-хау” і відомих підходів дає змогу активізувати інноваційно-підприємницьку та винахідницько-раціоналізаторську діяльність. На нетривалий час можна тимчасово й локально скасувати бар’єри структурного інтелектуального капіталу високого рівня. Впровадження механізму інноваційного розвитку регіональної економіки на підприємствах регіону сприятиме зміцненню корпоративного духу та розвитку інноваційної культури суспільства, а розширення території використання цього механізму забезпечить утворення синергетичного позитивного ефекту та сприятливих змін в інтелектуальному капіталі регіону. Сумарний підсумковий позитивний ефект дасть змогу зайняти Запорізькому інтелектуальному капіталу істотну позицію в структурі товарної продукції. Таким чином, стає можливим задіяти механізм розвитку регіональної економіки “знизу”.

Метод пройшов апробацію та показав високу результативність. Крім того, був створений Інноваційний портрет Запоріжжя [15].

Можна зазначити: у сфері промислової власності через недостатнє опрацювання всього пов’язаного з нею комплексу робіт, особливо кон’юнктурно-економічного та правового характеру, губляться головні фінансові можливості отримання віддачі від інновацій. Американський учений Х. Кауфман навіть проводить аналогію ситуації з інноваціями на пострадянському просторі з

розгромленим Півднем після громадянської війни в США, коли майно просто грабували або купували за безцінь. І це відбувається в той час, коли об’єкти інтелектуальної власності в усьому світі стають усе поширенішим об’єктом ринкових відносин і приносять власникам значний прибуток, істотно підвищують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг.

Отже, робота з інтелектуальним капіталом і управління його комерціалізацією дадуть змогу вирішити низку проблем підприємств Запорізького регіону та покращити показники їх виробничо-господарської діяльності.

IV. Висновки

Високу рентабельність дає інноваційна продукція з великою часткою інтелектуальної складової. У промисловості та науці Запорізької області представлено всі уклади, але основним кількісно залишається третій уклад. Тому особливо цікаво створювати передумови для структурних переходів на більш високі уклади, засновані на інноваціях.

Перехід з експлуатаційного режиму існуючої економіки на інноваційний режим розвитку повинен стати пріоритетом в управлінні та організації виробництва промислових підприємств Запорізького регіону.

Упор в інноваційному розвитку доцільно робити не на інвестиції в придбання основного капіталу або на дешеву робочу силу, а на те, що дає їм життя – на інтелектуальний капітал, і, як наслідок, робоча сила Запорізького регіону стане однією з найдорожчих у світі.

Основні перешкоди на шляху інноваційного розвитку економіки – це негативний структурний інтелектуальний капітал. Іншими словами, інвесторам недоцільно інвестувати в систему, в якій блокується рух інтелектуального капіталу.

Підставою для прориву “знизу” може стати реальний відчутний рух звиклої думати й працювати частини суспільства – людського інтелектуального капіталу, який і створює своєю працею інновації – від фундаментальних наукових відкриттів і винаходів до прикладних організаційних і раціоналізаторських пропозицій.

Поки хоча б одна зі складових інтелектуального капіталу (людський, структурний або споживчий) буде негативною, сукупний результат теж буде негативним.

Пропонується регіональний механізм структурного впливу, здатний у короткий період (до одного місяця) зумовити з високим ступенем імовірності локальні інноваційні прориви на підприємствах Запорізького регіону.

Список використаної літератури

1. Альтшуллер Г. С. Алгоритм изобретения / Г. С. Альтшуллер. – Москва : Московский рабочий, 1973. – 256 с.

2. Брукинг Э. Интеллектуальный капитал / Э. Брукинг. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 288 с.
3. Говард К. Принципы менеджмента: Управление в системе цивилизованного предпринимательства / К. Говард, Э. Коротков. – Москва : ИНФА-М, 1996. – 224 с.
4. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків” та інших законів України” // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 22. – С. 182.
5. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – С. 434.
6. Закон України “Про Загальнодержавну комплексну програму розвитку високих наукоємних технологій” // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 32. – С. 384.
7. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 13. – С. 93.
8. Кравцова В. И. Инновационная модель развития: Теория и практика нововведений / В. И. Кравцова, А. Л. Карунин, Н. Т. Катанаев и др. – Москва : Информпечать ИТРК РСПП, 1998. – 192 с.
9. Інноваційна модель соціально-економічного розвитку Запорізького регіону : збірник наукових праць першої науково-практичної конференції. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2003. – 236 с.
10. Кауфман Х. Р. Тактика успеха в бизнесе и науке / Х. Р. Кауфман. – Москва : Интеллект, 1993. – 156 с.
11. Крушвиц Л. Инвестиционные расчёты : пер. с нем. / Л. Крушвиц. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 432 с.
12. Лысевич С. Человеческое сознание станет производительной силой / С. Лысевич // Бизнес. – 2014. – № 49. – С. 49.
13. Остапенко В. В. Положении об организационных предложениях (свидетельство о государственной регистрации авторских прав № 1996) / В. В. Остапенко. – Запорожье, 2007. – 12 с.
14. Остапенко В. В. Ресурсы-предприятия: четвертый элемент – интеллектуальный капитал / В. В. Остапенко // Держава та регіони. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2006. – № 4. – С. 257–259.
15. Остапенко В. В. Чи бути “Інноваційному портрету Запоріжжя”? / В. В. Остапенко, Є. М. Сердюк // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя : КПУ, 2012. – № 4. – С. 201–203.
16. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – Москва : Вильямс, 2000. – 495 с.
17. Райберг Б. А. Современный экономический словарь / Б. А. Райберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – Москва : ИНФА–М, 1997. – 496 с.
18. Квіт С. Беззахисна інтелектуальна власність, або як подолати “долину смерті” [Електронний ресурс] / С. Квіт. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/technologies/bezzahisna-intelektualna-vlasnist-_html.
19. Старобинский Э. Е. Интеллектуальный капитал предпринимателя / Э. Е. Старобинский. – Москва : Тульская типография, 1996. – 301 с.
20. Стюарт Т. Богатство от ума / Т. Стюарт. – Москва : Парадокс, 1998. – 352 с.

Стаття надійшла до редакції 17.03.2016.

Остапенко В. В., Бобровникова Р. Г. Эффективность и результативность работы с интеллектуальным капиталом на предприятиях запорожского региона

В статье рассмотрены эффективность и результативность работы с интеллектуальным капиталом на предприятиях Запорожского региона и задачи, стоящие перед регионом и державой в этой области. Даны рекомендации по использованию интеллектуального капитала как инструмента достижения финансовых целей и перехода экономики на инновационный режим развития. Предложен региональный механизм структурного воздействия, способный в короткий период (до одного месяца) привести с высокой степенью вероятности к локальным инновационным прорывам на предприятиях Запорожского региона.

Ключевые слова: *экономический уклад, инновационная продукция, инновационная культура общества, благожелательный стратегический инвестор, интеллектуальный капитал, инвестиция, полный финансовый план, конъюнктурно-экономические исследования и объекты интеллектуальной собственности.*

Ostapenko V., Bobrovnikova R. The Efficiency and Effectiveness of Creative Work with the Intellectual Capital in the Zaporozhye Region

The economic progress of modern civilization depends on the introduction of new technologies. New technologies solve the socio-economic and other problems of society. Examined the efficiency and effectiveness of the work with the intellectual capital of the enterprises of the Zaporozhye region. High profitability provides innovative products with high intellectual component shares. The Industry and Science of Zaporizhzhya region are represented way, but the main quantified remains a third way. It is therefore particularly interesting to prepare the prerequisites for the structural transition to a higher way of life based on innovation. Translation of operating conditions of the existing economy to an innovative

mode of development should be a priority in the management and organization of production of industrial enterprises of the Zaporozhye region. Recommendations for the use of intellectual capital as a tool for achieving financial goals. It is shown that the main obstacles to innovation development of economy – it is a negative structural intellectual capital. In other words, investors impractical to invest in the system, which locks the movement of intellectual capital. As long as at least one of the components of intellectual capital – human, structural and customer capital is negative, their product will also be negative. In the field of industrial property due to insufficient study of everything connected with it a set of works, particularly opportunistic, economic and legal nature, lost the main financial capacity to benefit from innovation. And it comes at a time when intellectual property throughout the world are becoming more common object of market relations. Innovations bring the owners a considerable profit, significantly enhance the competitiveness of goods produced and services rendered. Proposed mechanism of action at the regional structural intellectual capital. This will in the short term lead to a high degree of probability to local innovative breakthroughs in the enterprises of the Zaporozhye region.

Key words: *economic structure, innovative products, innovative company culture, friendly strategic investor, intellectual capital investment, a complete financial plan, market and economic research and intellectual property.*